

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Läroarbldningen

Att leva med DAMP och ADHD

-En empirisk studie om hur pedagoger kan underlätta och stödj barn som lever med DAMP och ADHD

Författare

Jessica Carlsson
Annica Magnusson

Handledare

Lena Franzén

www.hkr.se

Att leva med DAMP och ADHD –

En empirisk studie om hur pedagoger kan underlätta och stödja barn som lever med DAMP och ADHD och deras familjer

Abstract

Denna uppsats är en empirisk studie om hur man behandlar barn med DAMP och ADHD och hur man som pedagog kan underlätta för barn med neuropsykiatriska diagnoser i skolan.

Syftet med uppsatsen är att få insikt i hur det är för barn att leva med DAMP och ADHD och hur det påverkar dem i skolan. Vi ville veta vad vi kan göra för att vara hjälpande pedagoger för dessa barn.

I litteraturdelen har vi tagit upp fakta om DAMP och ADHD, hur hjärnan påverkar DAMP och ADHD, pedagogik gällande DAMP och ADHD.

Resultatet grundas på våra intervjuer med specialpedagoger som har arbetat med barn med DAMP och ADHD under många år. Grundskolan var målgruppen och barnen var mellan 7 – 10 år gamla. Resultatet visar att struktur och regler är viktigt för att det ska fungera för barn som lever med DAMP eller ADHD i skolan, det visar även att det är viktigt att skola och hem samarbetar för barnens bästa.

Ämnesord: ADL, DAMP och ADHD, pedagogens stöd, specialpedagog

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND.....	4
1.2 SYFTE.....	5
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.4 DISPOSITION.....	5
2. LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 STYRDOKUMENT.....	7
2.2 HISTORIK OM DAMP OCH ADHD.....	7
2.3 FAKTA OM DAMP.....	8
2.4 FAKTA OM ADHD.....	10
2.5 HUR HJÄRNAN PÅVERKAR DAMP OCH ADHD.....	13
2.6 PEDAGOGIK GÄLLANDE ADHD OCH DAMP.....	15
2.6.1 Hur hjälper vi barn med DAMP och ADHD i skolan?.....	17
2.6.2 ADL – Anpassning till dagligt liv.....	19
2.7 SAMARBETET MELLAN SKOLA – HEM.....	20
2.8 DEBATTEN OM DAMP OCH ADHD IDAG.....	21
2.9 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	22
3. EMPIRISK DEL	22
3.1 TEORETISKA OCH METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	23
3.2 UPPLÄGGNING, URVAL OCH GENOMFÖRANDE.....	24
3.3 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	24
4. RESULTATREDOVISNING	26
4.1 ERFARENHET.....	26
4.2 STÖD OCH HJÄLP.....	27
4.3 FÖRÄLDRAKONTAKT.....	29
4.4 KONTAKTEN ELEVERNA EMELLAN.....	30
4.5 DEN PÅGÅENDE DEBATTEN.....	32
4.6 SAMMANFATTNING AV RESULTATREDOVISNING.....	33
4.7 METODDISKUSSION.....	34
5. DISKUSSION	35
6. SAMMANFATTNING	38
KÄLLFÖRTECKNING.....	39
Bilaga 1.....	41

1. Inledning

Detta arbete kommer att handla om DAMP (Dysfunktion i fråga om Aktivitetskontroll och uppmärksamhet, Motorikkontroll och/eller Perception) och ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Vi vänder oss i första hand till pedagoger inom skolans värld, men även till föräldrar, berörda barn och andra som har intresse av dessa ämnen/frågor.

Vi har i arbetet inriktat oss på barn som är sju till tio år. Vi har läst till lärare på Högskolan i Kristianstad och har inriktningarna Lek, Utveckling, Lärande (noll till sex år) och Språk och Skapande (noll till tolv år). Vi känner att våra kunskaper om barn med DAMP och ADHD är väldigt begränsade och vi har valt ett yrke där vi förr eller senare, med största sannolikhet, kommer att stöta på barn som lider av DAMP och ADHD. Därför känner vi att det är viktigt att veta hur vi ska hantera och bemöta dessa barn och lära oss mer om deras särskilda behov. Vi vill veta mer om dessa barn, deras föräldrar och hur vi ska kunna finnas till hands och hjälpa de barn och föräldrar som behöver vårt stöd.

1.1 Bakgrund

En kampanj har pågått i massmedia under det senaste året, där sociologen Eva Kärfve har skrivit ett stort antal artiklar som publicerats i dagspress. Hon utger bilden av en grupp läkare som i en stor omfattning stämplar barn som hjärnskadade. DAMP existerar inte enligt Eva Kärfve.

Det viktigaste för att kunna hjälpa ett barn som lever med DAMP är att få en diagnos; odiagnostiserad problematik är den värsta stämpeln enligt professor Christopher Gillberg.

Vi tycker att debatten är intressant och har valt att ta upp den för att den är relevant för vårt arbete.

1.2 Syfte

Vårt syfte med arbetet är undersöka DAMP och ADHD, att få insikt i hur det är leva med DAMP och ADHD och hur DAMP och ADHD påverkar barnen i skolan. Vi vill veta hur vi i skolan ska kunna underlätta för barnen, förstå dem och hjälpa dem så mycket vi kan.

Vi vill lära oss mer om hur vi som pedagoger ska gå tillväga för att vara bra pedagoger för dessa barn, och för att kunna vara en bra pedagog måste vi ha en starkare grund att stå på. Vi vill studera pedagogers sätt att arbeta med barn som har DAMP och ADHD för att se om verkligheten överrensstämmer med litteraturen.

1.3 Frågeställningar

Våra frågeställningar är:

- Hur kan pedagoger på bästa sätt underlätta/hjälpa barn med DAMP och ADHD?
- Hur ser relationer ut mellan barn som lever med DAMP och ADHD och övriga barn?
- Hur kan pedagogen och familjen samarbeta?

1.4 Disposition

Vårt arbete består av fem delar:

1. Inledning

Vi tar upp varför vi har valt att skriva om DAMP och ADHD, vårt syfte med arbetet och våra frågeställningar.

2. Litteraturgenomgång.

Vi tar upp vad litteraturen säger, hur hjärnan påverkas av DAMP och ADHD, de olika formerna av DAMP och ADHD, hur omgivningen ser på barn med DAMP & ADHD och även de pedagogiska aspekterna.

3. Empiri.

Vi intervjuar lärare som arbetar eller har arbetat med barn som lever med ADHD och/eller DAMP, och gör en undersökning kring deras erfarenheter av barn med DAMP och/eller ADHD.

4. Resultatredovisning.

Här redovisar vi resultatet av vår undersökning indelat i kategorier

5. Diskussion.

Vi diskuterade de resultat vi fått fram, över litteraturen och vad vi fått fram under empirin. Vi redogör även för olika tankar som dykt upp under arbetets gång och om vi fått svar på våra frågeställningar.

2. Litteraturgenomgång

I litteraturen tar vi upp vad styrdokumenterna säger, historik och allmän fakta om DAMP och ADHD. Vi tar även upp samarbetet mellan skolan och hemmet, pedagogik gällande DAMP och ADHD och debatten som idag pågår om DAMP och ADHD.

2.1 Styrdokument

Vi vill kunna möta Läroplanerna på rätt sätt när vi blir färdiga pedagoger.

I Lpo94 står det att

Alla som arbetar i skolan skall uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande (s. 14 Utbildningsdepartementet, 2001).

Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall präglade verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. (s. 9 Utbildningsdepartementet, 2001)

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. (s.10 Utbildningsdepartementet, 2001)

2.2 Historik om DAMP och ADHD

DAMP är inget nytt, fast tidigare kallades det för ADD (Attention Deficit Disorder). Redan 1902 gjordes den första beskrivningen av ett barn med ADD av en engelsk läkare. 20 stycken av hans patienter hade störd uppmärksamhet och överaktivitet (Selikowitz, 1996). Axengrip (2001) tar upp att 1990 beslöt en nordisk expertgrupp att man skulle använda begreppet DAMP. Konsekvenserna av funktionshindret sågs inte lika tydligt förr. Samhällsförändringen som har skett är förmodligen anledningen till att individer med DAMP har det svårare idag.

Efter en epidemi av hjärninflammation i USA 1917-18 väcktes intresset för ADD. Många barn runt om i landet fick hjärninflammation och den lämnade efter sig betydande svårigheter med uppmärksamhet, överaktivitet och impulsivitet – kännetecknen för ADD.

Hjärninflammationen hade skadat delar av hjärnan som antagligen var omogna hos barn med ADD, därmed blev deras symptom liknande (Selikowitz, 1996). 1940 kunde man se en extrem överaktivitet hos barn som hade epilepsi (Gillberg, 2005).

1950 fick man upp ögonen för barn med hyperaktivitet och man använde beteckningen Hyperkinetisk impulsstörning. 1960 började man använda beteckningen MBD (Minimal brain damage) för barn med ADD och beteckningen spreds snabbt. I slutet av 1960 talet började åsikterna om ADD gå skilda vägar. I England använde man bara termen hyperaktivitet om barn med allvarlig överaktivitet (Selikowitz, 1996).

I USA utvecklade man en mer känslig förståelse för barn med störd uppmärksamhet. Termen ADD blev ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) som omfattade mångfalden av barn med och utan hyperaktivitet. I Australien var man inne på USAs linje och har dragit nytta av mycket forskning som gjorts där. Undersökningar, litteratur, videos och hjälp för föräldrar och lärare om ADD i USA användes även i Australien (Selikowitz, 1996).

Numera vet vi att många av barnen med ADD får leva med sitt funktionshinder även när de blir vuxna och det görs även forskning runt det. ADD kallas idag för DAMP - Dysfunktion i fråga om Aktivitetskontroll och uppmärksamhet, Motorikkontroll och/eller Perception (Selikowitz, 1996).

2.3 Fakta om DAMP

DAMP står för Dysfunktion i fråga om Aktivitetskontroll och uppmärksamhet, Motorikkontroll och/eller Perception (Boëthius & Rydlund, 1998).

Axengrip (2001) säger att DAMP inte är ett sjukdomsförklarande, det är ett funktionshinder med beskrivningar av reaktionsmönster. Störningar i aktivitetsnivån hos barn med DAMP yttrar sig på två olika sätt; *hyperaktivt* eller *hypoaktivt*. Barnen som är hyperaktiva har svårt för att sitta stilla, de vill vara sysselsatta hela tiden och rusar från ett rum till ett annat i jakten på att finna en sysselsättning. Det kan även vara tvärt om, hypoaktiv, barnet sitter stilla, dagdrömmar och säger inte många ord. Det är vanligt att barnen växlar mellan tillstånden, från dag till dag eller timme till timme (Boëthius & Rydlund, 1998).

Hyperaktivitet kan ses som ett sätt att med kroppens snabba rörelser kompensera att de främre delarna av hjärnan fungerar långsamt (Beckman, 2004).

Barnens uppmärksamhet brister på så sätt att barnen har svårt att hålla kvar sin koncentration och ger lätt upp. Barn med DAMP är oftast impulsiva, de tänker inte efter innan de gör något och allt måste hända på en gång, de har inget tålamod. Deras impulsivitet gör att våldsamma humörsvängningar och starka känsloutbrott är vanligt. Det är vanligt att de tappar bort saker och undviker att utföra uppgifter som kräver mental uthållighet (Wirkberg, 2000).

Motoriken är ett stort problem för barn med DAMP. Att knyta skor, knäppa knappar och hantera en sax är nästan omöjligt. De uppfattas som klumpiga och tafatta. Många barn har även problem när de ska äta, dreglar och har svårt att hålla maten i munnen. De glömmet helt enkelt att stänga munnen om de inte tänker efter eller blir påmind. Barn med DAMP har problem med både grovmotoriken och finmotoriken, vilket ofta gör att de hamnar utanför de andra barnen, t.ex. vid idrottslektioner (Boëthius & Rydlund, 1998).

Boëthius & Rydlund (1998) menar vidare att även perception är ett stort problem för barn med DAMP. De har svårt för att bedöma avstånd och svårt för att uppfatta färger och mönster (*visuell perceptionsstörning*). De är ofta känsliga för starka ljud och har svårt för att urskilja olika ljud och röster när det är mycket ljud runt om kring dem (*auditiv perceptionsstörning*). Kläder sitter fel, kliar och skaver. Många kläder kliar och minsta sår kan göra ett barn med DAMP hysterisk. De är väldigt känsliga mot värme och kan få panikkänslor av att vara varma. Även här kan det vara tvärt om; en barn med diagnosen DAMP känner varken kyla, värme eller smärta (*taktil perceptionsstörning*).

Övriga svårigheter som barn med DAMP kan ha är kognitiva svårigheter, svårigheter med tal och språk, dyslexi, inlärningssvårigheter och beteendestörningar. Kognitiva svårigheter är störningar i minne och tankeprocesser. Det är svårt för barnet att lära sig något nytt, att sedan dessutom minnas det och kunna använda kunskapen. Detta kan man träna upp och det är viktigt att man gör det, en stor del av barnets vuxenliv kan annars bli lidande (Boëthius & Rydlund, 1998).

Gillberg (2005) skriver att minskat och oregelbundet sömnbehov är vanligt hos barn med DAMP, under de tidiga levnadsåren. Ofta övergår detta sen i ett ökat sömnbehov och barn

med DAMP kan vilja/behöva sova mer än andra jämnåriga. Det händer inte sällan att ett överaktivt barn med DAMP varvar ner ganska ofta, och somnar. Oftast hinner barnet till sängen eller soffan, men det kan även somna på väg dit. Man kan nästan se en dragning mot narkolepsi (ofrivillig sömn) hos en del barn med DAMP.

Försenad språkutveckling hos ett barn är ofta det första tecknet på DAMP. De lär sig tala sent, har litet ordförråd, pratar sluddrigt och otydligt och blir därmed svåra att förstå. Detta gör att de ofta hamnar utanför, då språket är det viktigaste vi har i vår kontakt med andra människor. När barnen inte hittar orden, får svårt att uttrycka sig och man inte förstår dem övergår frustrationen ofta i ilska och de blir arga och börjar slåss istället. De flesta barn som har DAMP har även dyslexi, men alla som har dyslexi har inte DAMP. För dyslektiker är det svårt att uppfatta sammanhanget i texten då de måste koncentrera sig så mycket på att förstå de enskilda orden att själva betydelsen av texten försvinner. En vanlig skoldag kan lätt bli mer än vad ett barn med DAMP klarar av. Inlärningssvårigheterna är en kombination av problem med aktivitetskontroll, uppmärksamhet och perception. Många barn med inlärningssvårigheter klarar inte av alla sinnesintryck som forsar över dem från morgon till kväll. En del av dem blir väldigt trötta på eftermiddagarna, andra blir bråkiga och vilda. Beteendestörningarna är väldigt jobbiga för barn med DAMP och för de i deras närhet. De yttrar sig på olika sätt, på en del barn stämmer allt in, på andra kanske bara något av följande: De säger rakt ut vad de känner/tycker och förstår inte varför folk tar illa upp. De förstår inte reglerna på de andra barnens lekar och vet inte hur de ska närma sig de andra barnen. De tycker de är sämst på allt och har därför lätt att agera med våld istället när saker går emot dem. De upplever att de inte duger och att de är dumma i huvudet. Detta gör att en del blir aggressiva och andra drar sig undan och är bara för sig själv. Empatistörningar är också vanligt för barn med DAMP. De har svårt för att förstå hur människor tänker och känner, förstår inte kroppsspråk och har svårt att hitta kamrater (Boëthius & Rydlund, 1998).

Diagnosen ska vara ett redskap i att öka förståelsen för barnet och att höja kvaliteten på mötet mellan läraren och eleven (Widerlöf, 1999).

2.4 Fakta om ADHD

ADHD står för Attention Deficit Hyperactivity Disorder och har som kriterier uppmärksamhetsstörning/koncentrationssvårigheter, hyperaktivitet och impulsivitet. Det förekommer ofta med inlärningssvårigheter som försenad språkutveckling. Om man lever med ADHD är man intensiv på ett sätt som ibland uppskattas men ibland blir för mycket för omgivningen. Arbetar man med barn och ungdomar behöver man känna igen symtombilden vid ADHD, eftersom ca 5 % av Sveriges barn och ungdomar lever med ADHD (Duvner, 1998).

Ungefär hälften av alla barn som har ADHD har även DAMP. Det finns tre olika undergrupper till ADHD. ADHD med uppmärksamhetssvårigheter, ADHD med överaktivitet/impulsivitet och ADHD av kombinerad typ. Det sistnämnda är den typen som litteratur och vetenskapliga arbeten utgår ifrån (Beckman, 2004).

Duvner (1998) menar att barnet har svårt att följa regler, presterar ojämnt och måste hela tiden vara motiverat. Det kan förekomma störningar i motorik och perception, men ADHD diagnosen används främst för att fånga upp de barn som är hyperaktiva och har stora koncentrationssvårigheter men som har inga eller obetydliga problem med motoriken eller perceptionen.

Ett barn med ADHD har ”myror i kroppen”. De har svårt att sitta stilla, kan inte behärska sig. Detta gör att de gärna vickar på foten, trummar mot bordet, går fram och tillbaka eller kanske tuggar på sin penna (Gillberg, 2005).

Ofta upptäcker man inte ADHD hos barn förrän de börjar skolan. De som bara varit lite stökiga på förskolan utmärker sig nu ännu mer. Att vara elev i dagens skola kan vara förödande för ett barn med ADHD. De ska planera själva, hålla reda på böcker och papper, söka egen information och växla mellan stora och små grupper hela tiden. En stor skoluppgift kan kännas oändligt svår för ett barn med ADHD. De har svårt för att fatta beslut och välja mellan olika saker. Att se vad som måste göras först och vad som kan vänta till en annan dag är nästan en omöjlighet och därmed är dagens skola väldigt missgynnande för ett ADHD barn (Beckman, 2004).

Vidare säger Beckman (2004) att ett ADHD barn har svårt för att hantera en motgång. Reaktionerna blir aldrig lagom, det blir häftig gråt eller explosiva vredesutbrott. Samtidigt är

ADHD barn ofta väldigt idérika och påhittiga, vilket kan göra de populära bland kamrater. Oftast blir dock andra barn avskräckta och lite rädda för barn med ADHD. Deras humörsvängningar och raseriutbrott skrämmer de andra barnen som förstår att det inte är fullt normalt. De förstör deras lekar och vill ofta styra med egna regler. Detta leder till att de ofta inte blir bjudna till barnkalas, både barn och föräldrar finner barnen störande och därmed känner barnen sig utanför, utpekade och felaktigt behandlade.

ADHD är medfött och i många fall ärftligt. Det är ca 80 % av de som har ADHD som också har det i släkten. Rökning, virusinfektioner och sådant som kan ha påverkat hjärnan i ett tidigt stadium är också orsaker, om än lite ovanligare. Att födas för tidigt och ha en vikt under 1500 gram utgör en riskfaktor för att utveckla ADHD. Att modern är underviktig i förhållande till graviditeten utgör också en risk. De barn som senare utvecklar ADHD har möjligtvis en grundläggande skörhet som gör dem mer sårbara. Vilka problem och hur pass bestående de blir kan påverkas av sina föräldrars och övriga vuxnas attityder. Liksom barn med DAMP så har barn med ADHD dåligt självförtroende i form av att de tycker att de är dåliga på allt och de upplever att ingen tycker om dem. De barn och ungdomar som är överaktiva med DAMP har också en kombination av ADHD – problem (Duvner, 1998).

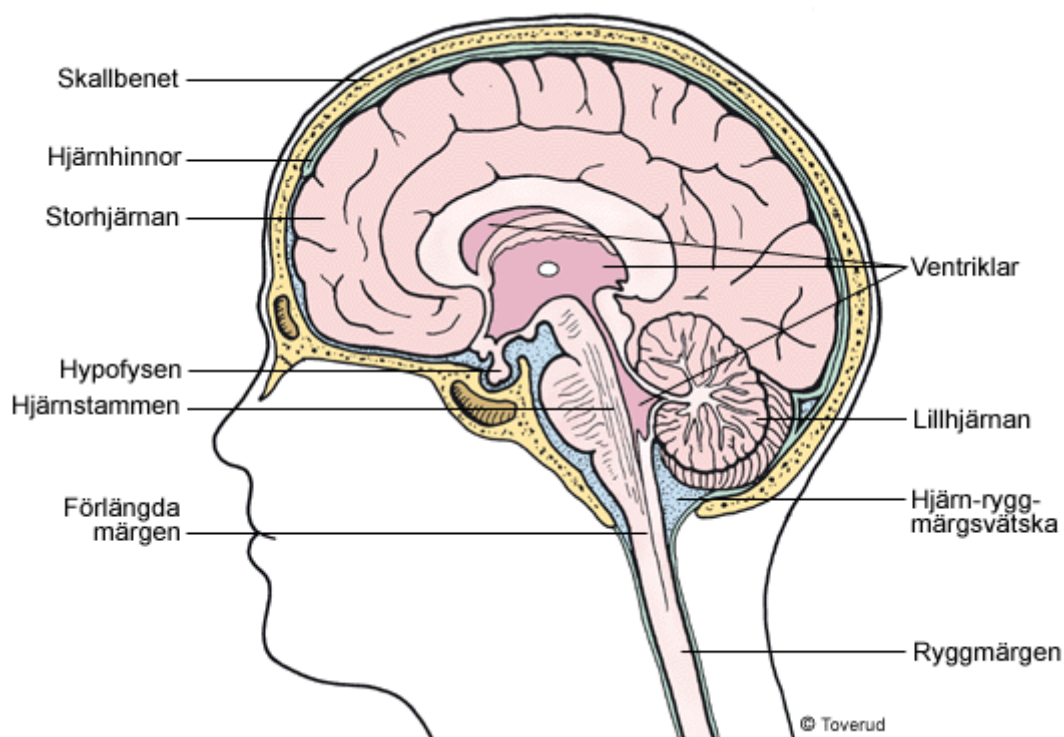
ADHD är två till tre gånger vanligare hos pojkar än hos flickor, bland dem som söker hjälp för ADHD är det ännu mer vanligare med pojkar än flickor. Anledningen tros vara att flickorna inte verkar så störande som pojkarna förrän de kommer upp i tonåren. Deras överaktivitet visar sig mer genom att de alltid fingrar med något; håret, naglarna, pennor osv. Även flickorna har svårt för att inte prata så fort de vill säga något. Flickor som har ADHD reagerar oftast med känsloutbrott när de är ledsna, arga eller glada. Många flickor får ångest och blir deprimerade. Det finns inte mycket forskning om flickors och kvinnors ADHD, men det är på gång. Som det är nu är nästan all forskning knuten till pojkar och män, forskare menar att flickor och kvinnor inte har någon fördel av den forskningen (Iglum, 1999).

För att man ska kunna fastställa att ett barn har ADHD krävs det att symptomen ska finnas hos barnet under en lång tid och även på mer än ett ställe. Det räcker tex. inte att barnet visar symptomen i skolan, utan måste även visa det hemma och i andra miljöer. Man ska se att barnet har haft symptomen under en lång tid. Många barn kan visa ADHD symptom under en kort tid. Man ska tydligt kunna se att barnet avviker från sin vanliga utvecklingsnivå och man ska kunna se säkert att det inte är autism eller en lättare utvecklingsstörning. Russel Barkley,

amerikansk forskare, menar att det främsta problemet är den bristande förmågan att hindra impulsen till omedelbar handling. Ett barn med ADHD är så impulsivt att det inte hinner jämföra med tidigare erfarenheter eller reflektera över andra sätt att handla. De har svårt att lära sig av sina erfarenheter, det tar lång tid och har de svårt att skilja på rätt eller fel. Detta gör att de har svårt att finna sig tillrätta i en grupp och klara av att följa samhällets normalitet. (Beckman, 2004)

2.5 Hur hjärnan påverkar DAMP och ADHD

Bark kallas det yttre skiktet på storhjärnan. Våra medvetna rörelser styrs härifrån och den ansvarar för vårt medvetande, våra tankar, känslor och minnet. Andning, hjärtverksamhet, kroppstemperatur, ämnesomsättning och vakenhet styrs av hjärnstammen. Balans och finreglering av våra rörelser är det lillhjärnan som har hand om. Ventriklar är fyra hålrum i Storhjärnan. De innehåller en klar vätska, hjärn – ryggmärgsvätska. Vätskan är stötdämpande och ser till att hjärnan får näringsämnen. Den ser också till att avfallsprodukter transporteras från den. Hjärnan omges av tre hjärnhinnor (Kadesjö, 2006).

Hjärnan kan delas in i olika block.

I block ett görs en grovbearbetning och prioritering av inkommande stimuli och hjälper till med olika motoriska grundfunktioner så att de utgående rörelserna blir perfekta. Block två skapar personens verklighetsuppfattning via bearbetning av de inkommande stimuli. I block tre tar man ställning till vad verkligheten ska användas till och vad som ska omsättas i praktisk handling. Hos det nyfödda barnet finns redan alla nervceller som det ska använda under resten av sitt liv. Det är bara nervcellerna i block ett som är funktionsdugliga vid födseln. Under de första åren börjar nervcellerna i block två och tre att mogna. I den utvecklande hjärnan är det mest block tre som styr hjärnans aktivitet. I block tre ordnar hjärnan upplevelser i tiden, alltså man minns saker och kan lära sig av sina erfarenheter. Det här blocket är viktigt för barnets fortsatta utveckling (Freltofte, 1998).

Duvner (1994) skriver om en störning som ligger i impulsöverföringen i de nervbanor i de basala och centrala delarna av hjärnan som använder dopamin, noradrenalin och serotonin som signalsubstanser bakom ADHD – symtomen. Dessa signalsubstanser har olika stimulerande och hämmande funktion i olika bansystem. Man har påvisat nedsatt blodflöde och ämnesomsättning i de reglerande och styrande – handlande funktionsblocken i hjärnan: hjärnstammen, mellanhjärnan, basala ganglierna (Kärnor av grå hjärnsubstans i den vita hjärnsubstansen djupt inne i vardera storhjärnhalvan), corpus striatum (ett viktigt kärnsystem som kontrollerar ofrivilliga rörelser) och pannloberna. Det centrala problemet anses vara bristande hämning av impulser. Impulsivitet i känsloreaktioner och handlingar och svårigheter att hålla kvar koncentrationen på en uppgift är ett uttryck för detta.

Uppmärksamhetsstörningar blir ett handikapp när det råder en obalans mellan hjärnans uppmärksamhetskapacitet och omgivningens krav. När en uppgift som ska lösas har en viss komplexitet aktiveras pannlobsregionerna (hjärnans frontallobber). Om en ny strategi behövs i sammanhanget frågar man sig själv hur man ska lösa uppgiften. Man lägger upp en plan som resultatet jämförs med under förutsättning att man kan hålla kvar sin uppmärksamhet på planeringen. Det tar tid för koncentration – och minnesförmågan att lösa uppgiften. Om man inte klarar ta sig den tiden kan det leda till att man ger upp eller förhåller sig till uppgiften på ett planlöst och impulsivt sätt. Hjärnan består av två halvor, den vänstra och den högra. De fungerar på olika sätt. Med den högra tar man totalsituationen i beräkning och den vänstra engageras mer i detaljerna. Dock samarbetar de med varandra via olika kommissurbanor. Hjärnbalken är den största. Forskning har visat att hjärnbalken kan vara underutvecklad hos

barn med svår uppmärksamhetsstörning. Uppmärksamhetsstörningar tycks hänga ihop med en dysfunktion i den högra hjärnhalvan. Många av de barn som har uppmärksamhetsstörningar har svårt att föreställa sig vad andra människor tänker. Denna förmåga hör hemma i högra hjärnhalvan (Trillingsgaard och Steergard, 1999).

2.6 Pedagogik gällande ADHD och DAMP

Det går inte att fostra eller straffa bort de psykologiska konsekvenserna av DAMP eller andra neuropsykologiska sjukdomar. Däremot kan man aktivt träna upp och kompensera barnets funktionsnedsättning (Widerlöv, 1999).

Skolan ska sträva efter att motverka att barn får svårigheter i skolarbetet och anpassa sig efter barnets förutsättningar och barnets arbetssätt. Klarar barnet ändå inte av skolgången ska skolan först undersöka om deras arbetssätt kan förändras. Skolan har skyldigheter att ta hand om alla elever, särskilt de med svårigheter. För att stödja barn med svårigheter finns det specialpedagoger att ta till hjälp. Det finns även skolhälsovård, som innefattar skolsköterska, skolläkare, skolpsykologer och kuratorer (Hellström, 1994).

Beckman (2004) anser att det underlättar för barnet om man bemöter det på samma sätt i förskola, skola och i hemmet. Många ställer för höga krav på ett barn med ADHD, de jämför barnet med vad de borde klara för sin ålder och har då inte förstått svårigheterna med ADHD. Pedagogen måste hjälpa barnet att koncentrera sig på en eller ett par områden som barnet tycker är roliga och intressanta och kan leda vidare. Övriga områden kan man ta itu med senare. Man måste också främja en del områden av barnets utveckling och beteende. Ta en sak i taget.

Studier har visat att skoluppgifter måste göras intressanta för ett barn med DAMP/ADHD för att dessa barn ska klara lösa uppgifterna. Att barnet får en diagnos av läkare är viktigt, annars är det inte lätt att veta hur man ska kunna fånga ett barn med koncentrationssvårigheters intresse. Alla lärare borde få utbildning om DAMP/ADHD (Gillberg, 2005).

Wirkberg (2000) tar upp vikten av att tala med korta meningar till ett barn med DAMP/ADHD underlättar för barnet betydligt. Vid forskning har det framkommit att de flesta barn med DAMP/ADHD har svårt för att uppfatta långa meningar. De uppfattar endast de första fyra till fem orden. Istället för att ge långa, utsvävande svar, räcker det med att använda ett par ord. Man kan undvika många missförstånd om man förändrar detta. Om man ger korta uppmaningar och instruktioner slipper barnet känna att det inte förstår.

Det krävs känslighet och etisk medvetenhet av den professionelle då människor med handikapp och utvecklingsproblem och deras anhöriga kommer i ett annat beroendeförhållande till samhälle och personal än andra. Integritetsgränserna överskrids ofta. Man lämnar ut sig personligt och det kan upplevas som att man har mist en del av sin självständighet.

Man bör förhålla sig till människor på ett sådant sätt att en situation alltid leder till en ömsesidig växt (s.41 Danielsson och Liljeroth, 1991).

Det är viktigt att man som lärare vågar prova olika lösningar på de praktiska problem som hindrar eleven från att tillgodogöra sig undervisningen (Widerlöv, 1999).

Det ställs speciella krav på den vuxne som måste vara beredd på att arbeta med sig själv och iaktta sina reaktioner för att öka förståelsen. I ett professionellt förhållningssätt måste man kunna ha känslomässig inlevelse men man måste också kunna kontrollera sina känslor. Äkta känslor kan ha stor betydelse och är alltid riktiga – man kan öka elevens självkänsla genom att man har större förväntningar. Men om eleven skulle vara i en fas av sårbarhet bör man kontrollera även dessa känslor och inte uttrycka dem, han kanske inte klarar av att ta emot dem. Eleven behöver känna att han accepteras som han är. Med tiden hjälper man eleven att möta känslor i olika uppkomna situationer och med stöd börja ta konsekvenserna (Danielsson och Liljeroth, 1991).

Liljekvist (2002) poängterar att problemen kan öka för barn med koncentrationssvårigheter om skolmiljön inte anpassats efter dessa barn. Det krävs att barnet får en konkret upplevelse av framgång genom ett eget självständigt arbete. Om man kan uppnå det får barnet den bekräftelse barnet behöver. Genom det kan barnet påverka sin inläring och lita på sin egen förmåga.

Genom att vara säker, lyhörd och ha en förmåga att hantera det som händer överför man tro, respekt och trygghet till eleven och en känsla att man tar honom på allvar. Det kan vara svårt att förstå elever med utvecklingsproblem eftersom de oftast har ett begränsat språk. Man undervärderar lätt deras känslor, upplevelser och deras förmåga att ta ansvar för sitt handlande och att hålla fast vid en felaktig bedömning. I vissa situationer kan eleven plötsligt fungera på en nivå som avslöjar bättre förmåga än man trott. Om man ska hjälpa en elev ut ur oro måste man kunna förstå åtminstone vissa upplevelser. En del kan känna sig rädda att gå in i elevens värld och svara på dess avvikelser. Detta kan också bero på ovilja att ändra sig. Det kan vara påfrestande att konfronteras med elevens reaktioner och förändringar i uppläggning av arbetet kan krävas. Människor i allmänhet visar ofta motstånd mot förändringar. Eleven måste kunna se de vuxna som förebilder och kunna identifiera sig med dem (Danielsson och Liljeroth, 1991).

De flesta barn med DAMP/ADHD känner sig tidigt i livet otillräckliga. De motsvarar inte förväntningarna någonstans, inte hemma, inte i förskolan/skolan och inte av sina kamrater. Även om förväntningarna inte är uttalade känner barnet att det inte är som alla andra. Detta kan resultera i en dålig självkänsla och barnen tror att de är dumma och tröga. Dessa barn får lätt en depression, utan stöd från pedagoger och hemmet (Gillberg, 2005). Widerlöv (2000) anser att skolan måste få möjlighet att förstå de psykologiska konsekvenserna av neuropsykiatriska diagnoser. Det är svårt att strunta i det tankesätt som präglar vår syn på människans utveckling, empati och moral.

2.6.1 Hur hjälper vi barn med DAMP och ADHD i skolan?

För att hjälpa en människa med utvecklingsproblem krävs kunskaper om utveckling, utvecklingsmekanismer och processer, förståelse av hur dessa påverkas och insikter om hur man avgör om livsprocesser går i en positiv riktning (Danielsson och Liljeroth, 1991).

Att berömma barnet är det viktigaste av allt. Att ständigt uppmuntra och stödja, berömma och belöna gör att barnet fungerar bättre. Man måste försöka att inte tjata och skälla, att välja bort att reagera när barnet försöker få bråk och utmanar. Många gånger kan man låta barnet vara och på så sätt förstår barnet till sist att det inte hjälper att bråka och man slipper onödiga bråk.

Små saker som vi kanske inte tycker är så viktiga kan vara ett stort framsteg för ett ADHD barn, det gäller att berömma ofta och mycket, framförallt på de små sakerna. Belöningsystem som guldstjärnor, klistermärken eller andra små saker blir påtagliga för barnet och de ser att de varit duktiga när de får det. Med äldre barn kan man använda sig av poängsystem där de samlar poäng som de sedan kan byta ut mot något, en aktivitet eller liknande (Beckman, 2004).

Eftersom barn med ADHD tröttnar fort, lätt låter sig avledas och har svårt att organisera sitt arbete så är det viktigt att ge tydligt avgränsade arbetsuppgifter, helst med en inbyggd belöningsaspekt och ett papper med enbart ett fåtal uppgifter på. Arbetsuppgifterna ska byggas på nyfikenhet och omväxling. Instruktionerna får gärna vara med bild och text. Det är viktigt att man förstärker, berömmar och belönar. Arbetspassen ska vara korta och det ska gärna ingå en rörelsepaus. Att arbeta i små grupper gör att man minskar störningsmoment som högt ljud. Relationen mellan lärare och elev är viktig och det är svårt att genomföra en en-till-en-relation utan extra vuxenresurs (Duvner, 1998).

I skolan kan man hjälpa ett barn med ADHD mycket genom att saker finns på bestämda platser, skolmiljön är lugn och fridfull utan störande ljud och skrik, se till så att barnet vet vad det ska göra, undvika för mycket aktiviteter och stress. Att strukturera dagen och se till så att dagens rutiner inte ändras är till stor hjälp. Att ha samma rutin på morgonen, i skolan, vid middagen hemma, vid läsläsning och sänggående är nödvändigt för att inte förvirra barnet och förhindra utbrott (Beckman, 2004).

Vidare skriver Beckman (2004) att ett stort schema med bilder och text som förklaring till bilderna är det optimala, både i hemmet och i skolan, gärna exakt likadana. Detta går man igenom med barnet både på morgonen hemma, när de kommer till skolan och på kvällen innan de ska läggas. Kanske även oftare, det är bara till hjälp. En stor klocka som markerar tiden är konkret för barnet och även ett bra färgsystem som det kan sortera sina papper efter tillsammans med ett bra förvaringssystem. När man ger barnet instruktioner ska man vara sparsam med orden och be barnet att upprepa vad man sagt så att det blir klart och tydligt för barnet vad som kommer att hända/vad det ska göra.

Beckman (2004) menar att när man tillrättavisar barnet, måste man tydligt visa var gränsen går för vad de får och inte får göra. Man ska säga till barnet lugnt och stilla, utan att brusa upp

och skrika. Man kan komma överens med barnet om en bestraffningsmetod, som alltid är den samma. Det kan vara att det får gå upp på rummet, ut ur klassrummet, en time out eller liknande. Så fort barnet slutar med sitt negativa beteende ska man berömma det och berätta vad de gjort som var bra.

2.6.2 ADL – Anpassning till dagligt liv

Många av bråken och problembeteendet går att förutse om man är uppmärksam på de tillfällen när problem uppstår och gör det tydligt för barnen innan vad som ska hända. När man skiftar aktivitet tex. blir barnet ofta oroligt, men med hjälp av mycket förklaringar och barnets schema går det att förutse. För barn och ungdomar med någon form av utvecklingsstörning är ADL – träning ett centralt inlärningsområde. Det skiljer sig dock från skolans pedagogik. ADL = Anpassning till dagligt liv (Asmervik, Ogden och Rygvold, 2001).

Barn med särskilda behov ställs inför krav och intellektuella utmaningar som att anpassa sig efter nya situationer, planering från dag till dag, förutse konsekvenser av dess handlingar och att lära av sina erfarenheter. Under förskolan lägger man tyngd på saker som kroppsvård, av och påklädning, matsituationer och dylikt. Vid en undervisning som har fokus på hjälp till självhjälp lyfts fyra områden fram:

- Att klara sig själv (tvätta sig, klä på sig, laga mat)
- Kommunikation (att kunna använda språket kommunikativt)
- Socialisation (tex. handla, gå på bio, åka buss)
- Arbete (kunna utföra ett arbete på exempelvis en skyddad verkstad)

De här fyra områdena är centralt för ADL träning (Asmervik, Ogden & Rygvold, 2001).

Det tar längre tid för barn som lever med DAMP och ADHD än andra att lära sig någonting och därför måste man vara medveten om det när det gäller undervisningens innehåll, mål och tidsåtgång. Man måste ställa sig frågan, vad är viktigt för just denna elev att lära sig? Samtidigt måste man tänka på att inte pressa dessa barn för hårt. Om man inför de specialpedagogiska insatserna i bekanta och vardagliga rutiner så mycket som möjligt, ju lättare blir det att kunskaperna överförs från en situation till en annan. En viktig målsättning ska vara att inläringen leder till en beteendeförändring (Asmervik, Ogden & Rygvold, 2001).

2.7 Samarbetet mellan skola – hem

Att skolan/förskolan samarbetar och hjälps åt är nödvändigt. Man måste stötta varandra, ta hjälp av varandra och hålla sig till samma regler och rutiner. Pedagogerna kan tillsammans med föräldrarna lägga upp ett åtgärdsprogram där man tillsammans utforskar och utvärderar barnets utgångspunkter, sätter upp realistiska mål och bestämmer hur man ska nå målen, vilka tillvägagångssätt som ska användas för att hjälpa barnet. Åtgärdsplanen måste man sen utvärdera regelbundet och kolla av med varandra hur det går. Genom en kontaktbok eller e-post är det möjligt att ha kontakt ofta, kanske till och med dagligen (Beckman, 2004).

En professionell lärare bör kunna bemöta barnens föräldrar med respekt och förståelse. Det är oerhört viktigt för hela familjens situation. Om eleven har svårigheter i sin skola är det ännu viktigare med en tät föräldrakontakt. Ju mera bekymmer med barnet desto tätare föräldrakontakt med främst barnets klasslärare krävs (Liljekvist, 2002).

Beckman (2004) menar att en del barn kanske behöver en extra resursperson i skolan för att få stöd och uppmuntran och hjälp att klara av dagen. Barnet behöver även få tillgång till en specialpedagog, där de kan få träna sitt samspel med kamrater och studieteknik med mera. Det effektivaste sättet att hjälpa barnet i skolan är att ge metodpedagogisk handledning till läraren. Det är direkt avgörande för de skolbaserade interventionsprogrammen hur mycket kunskap läraren har om DAMP och ADHD och lärarens attityd till DAMP och ADHD. Annat som har stor påverkan är klasstorlekar, lärartäthet och hur mycket stödpersonal som finns tillgängligt. Att annan personal och skolledning har rätt inställning till barn i behov av särskilt stöd är även det viktigt för att det ska fungera för barnen i skolan.

Det finns gott om föräldrar till barn med DAMP och ADHD som vittnar om att de inte har någon god kontakt med skolan. En lärare som har bekymmer med ett barn kan omedvetet låta det gå ut över det barnets föräldrar. Samarbetet bör fungera för att underlätta för samtliga inblandade. Skolan och hemmet bör ha en gemensam uppfattning om barnet och hur barnet är. Ett rapportkort kan underlätta i den dagliga kontakten mellan hem och skola (Liljekvist, 2002).

2.8 Debatten om DAMP och ADHD idag

”Hjärnspöken – DAMP och hotet mot folkhälsan” är skriven av sociologen Eva Kärfve och handlar om anklagelser mot barnneuropsykiatrisk forskning och verksamhet, mot diagnoserna DAMP och ADHD, mot föräldrar som skrivit om sina barn med neuropsykiatriska diagnoser och mot namngivna forskare, främst professor Christopher Gillberg. (Kärfve, 2000)

En kampanj har pågått i massmedia under det senaste året, där Eva Kärfve har skrivit ett stort antal artiklar som publicerats i dagspress. Hon utger bilden av en grupp läkare som i en stor omfattning stämplar barn som hjärnskadade. Enligt hennes åsikter tar de bara hänsyn till renodlat medicinska och biologiska faktorer. Hon angriper speciellt Christopher Gillberg, professor i barn- och ungdomspsykiatri vid Göteborgs universitet. Det viktigaste skälet till att avvisa DAMP-teorin är att den är falsk, anser Eva Kärfve (Snaprud, 2003).

Det viktigaste för att kunna hjälpa ett barn som lever med DAMP är att få en diagnos; odiagnostiserad problematik är den värsta stämpeln enligt Christopher Gillberg. Problematiken viftas lätt bort utan diagnos. Barnet kan uppfattas som jobbigt, okoncentrerat, livligt - men det är ju alla barn ibland. Utan diagnos är stöd från samhället inte något att räkna med (Gillberg, 2005).

I debatterna, som väckt starka känslor, har bägge parterna och deras anhängare angripit varandra hårt. Om barnen får psykiatriska problem ligger hela skulden hos föräldrarna, enligt Eva Kärfve. Christopher Gillberg är en kallhamrad biolog som vill ge knark till barn. Gällande ADHD är det både miljön och individens specifika förutsättningar som spelar in, vilket alla seriösa forskare är överens om. Striden gäller snarare hur många barn som borde ha en diagnos, alltså vart går gränsen mellan det normala och avvikande (Snaprud, 2003).

Gillberg (2005) skriver att enligt hans undersökningar har han funnit att DAMP förekommer hos så många som ca 7 % av samtliga barn i sex till sju års ålder i Göteborg. Det innebär att ett av 20 barn har DAMP, enligt Gillberg. Svår DAMP hade ungefär 1,5 % av barnen och lätt DAMP var ungefär tre gånger så vanligt. Enligt Gillberg har en i varje skolklass DAMP. För ADHD är siffrorna lite andra, ca 4 % av sex-sju åringarna har svår ADHD.

Om DAMP skulle existera så som Gillberg menar, skulle det utgöra en pedagogisk utmaning. Våldigt mycket tyder på att man inte har lyckats möta de utmaningar elevgrupperna som har DAMP liknande problem utgör i skolan idag, och det är en bakgrund till den uppmärksamhet som dessa nya diagnoser får (Haug, 1998).

2.9 Teoretiska utgångspunkter

Vår teoretiska utgångspunkt för arbetet är Vygotskij och Piaget. Vygotskij eftersom hans pedagogik grundas på förhållandet mellan människans medvetande och den materiella verkligheten (Tidningen Socialisten, 2001).

Piaget menar att barn hämtar kunskap hos varandra, de är på samma nivå och förstår varandra. Barn bör vara aktiva och tillåtas att utforska och studera sin omvärld, de är ofta engagerade och undersökande och bör få vara det. Det hjälper barn i deras utveckling (Säljö, 2000).

Genom aktivt samspel med lärarna och eleverna stimuleras varje individ att nå allt högre i sin utveckling. Språket och sociala aktiviteter är centralt för att en människa ska utvecklas. Språket är instrumentet för tänkandet och utan det kan ingen intellektuell utveckling ske. Fantasin använder vi när vi samlar på oss nya erfarenheter. Vygotskij menar att all undervisning har en social karaktär då den är beroende av verkligheten kring oss och de erfarenheter vi har. De intryck och upplevelser vi har av verkligheten tolkar vi själva och därigenom lär vi oss. Vi är våra egna lärare, enligt Vygotskij (Tidningen Socialisten, 2001).

3. Empirisk del

I vår empiriska del tar vi upp vårt val av undersökningsmetod. Vi tar upp vårt tillvägagångssätt, urval och genomförande. Etiska överväganden tas också upp.

Genom vår undersökning så vill vi öka vår kunskap och få information om hur det fungerar ute på skolorna jämfört med den litteratur vi tagit upp hittills i arbetet. Vi vill undersöka vad pedagogerna anser om DAMP och ADHD, hur de behandlar eleverna, hur eleverna behandlar varandra och hur väl litteraturen överrensstämmer med verkligheten. När vi gjorde intervjufrågorna (se Bilaga 1) har vi utgått ifrån våra frågeställningar:

- Hur kan pedagoger på bästa sätt underlätta/hjälpa barn med DAMP och ADHD?

- Hur ser relationer ut mellan barn som lever med DAMP och ADHD och övriga barn?
- Hur kan pedagogen och familjen samarbeta?

3.1 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

När man gör en vetenskaplig undersökning kan man använda sig av kvantitativ metod, kvalitativ metod eller båda. Den kvalitativa metoden innebär att man använder sig av känslor, tex. genom intervjuer och observationer, medan den kvantitativa metoden innebär att man använder sig av information som går att mäta, tex. enkäter och statistik. Man vill försöka se om det finns ett mönster eller en regelbundenhet. Hittas ett mönster i undersökningens svar bör man analysera och försöka förstå vad som framkommit (May, 2001).

Det finns inte någon speciell metod att följa när man gör en kvalitativ bearbetning, därför är det viktigt för läsarna att kunna följa hur författarna har gått tillväga (Patel & Davidsson, 2003). Vi har gjort en kvalitativ undersökning. Denscombe (2000) menar att intervju som metod tillhör kvalitativ forskningstradition som strävar efter att få en djupare förståelse för hur människor med egna ord beskriver sina tankar. Metoder syftar till att utveckla tankegångar.

Tanken var från första början att göra en enkätundersökning, men efter ett tag hann verkligheten ifatt oss och vi insåg att vi antagligen skulle få svårt att få ihop så många svar som krävdes, dessutom tyckte vi att vi skulle få mer personliga och ingående svar av intervjuer. När vi intervjuade fick vi möjlighet att ställa följdfrågor och vi fick en öppen kommunikation med intervjupersonen. Vi har gjort en semistrukturerad intervju som enligt Denscombe (2000) är ett professionellt samtal mellan människor. Det finns en färdig lista med frågor som intervjuaren vill ha svar på inom det område intervjun gäller. Svaren är öppna, det finns inga rätt eller fel. Intervjupersonen ska fritt kunna utveckla sina tankar och åsikter. Det är den intervjuades åsikter om ämnet som är viktiga. Denscombe (2000) menar vidare att det även finns ostrukturerade intervjuer där den som intervjuar inleder med att introducera ett ämne, eller tema, sen pratas det fritt utifrån det.

Vi tror att vi lättare fick fram vad vi vill veta, när vi använde oss av semistrukturerade intervjuer. Dessutom anser vi inte att vi hade tillräckligt med kunskap för att genomföra en ostrukturerad intervju.

3.2 Uppläggning, urval och genomförande

Vi har utgått ifrån vår problemprecisering när vi arbetat fram frågorna och även vad vi vill veta om pedagogers tankar om deras arbete med barn som har DAMP och ADHD. Vi har valt att kontakta nio specialpedagoger som arbetar med barn i åldern sju till tio år, då det är dessa som oftast får bäst kontakt med barn med DAMP och ADHD. Vi kontaktade pedagogerna via e-post och gjorde en förfrågan om de ville delta i vår undersökning. Efter respons fick de som ville vara med se intervjufrågorna och sedan ta ställning igen till om de ville delta. Vi gjorde urvalet efter vilka som svarade via mail att de var intresserade. Det blev därav ett slumpmässigt urval mellan olika kommuner. Om de ville delta bestämdes tid och plats via telefon. Vi ville att de skulle se frågorna innan intervjuerna dels för att de skulle kunna förbereda sig och dels för att skapa en kontakt med pedagogerna redan innan vi träffades. På så sätt sparade vi även hel del tid när det väl var dags för intervjuerna.

Intervjuerna tog i snitt 30 minuter/person. Vi var båda närvarande vid samtliga intervjuer. Vi spelade in samtliga intervjuer på bandspelare, som vi sedan skrev ut. Allt som är av vikt för vårt arbete skrevs ut. Diverse mellanprat bortsåg vi ifrån, eller eventuella ämnesavvikningar. Vidare i arbetet har vi valt att dela in svaren i vår resultat del i olika kategorier för att det ska framträda tydligt för läsaren, och för att svaren ska vara samlade och konkreta. De intervjuade personerna har fått ett nummer från ett till nio och deras kommentarer är citerade efter vem i nummerföljd som har sagt vad.

3.3 Etiska Överväganden

All samhällsvetenskaplig forskning skall byggas på etiska principer (Johansson och Svedner, 2001). Följande punkter tycker vi är relevanta för vårt arbete och har valt ut ur Johansson och Svedner:

- Deltagaren skall erhålla en rättvisande och begriplig beskrivning om undersökningsmetoderna och undersökningens syfte
- Deltagaren skall ha möjligheter att när som helst ställa frågor om undersökningen och få sina frågor sanningsenligt besvarade.

- Deltagarna skall upplysas om att de kan avböja att delta eller bryta sin medverkan utan negativa följder.
- Deltagarna skall vara säkra på att deras anonymitet skyddas. Av den färdiga rapporten skall det inte vara möjligt att identifiera vare sig förskola/skola, lärare eller elever/barn. (2001, s. 23-24)

Vi förklarade syftet med vår undersökning, hur det skulle gå till och att det endast var vi som skulle komma att lyssna på de inspelade banden. Vi har varit noga med att inte avslöja deras identitet, eller vilken kommun skolan ligger i. Intervjuerna har skickats till intervjupersonerna för att de ska få ta del av det färdiga materialet. En del av de intervjuade pedagogerna har även bett att få se det färdiga arbetet, vilket de kommer att få när allt är färdigställt.

4. Resultatredovisning

Vi har valt att dela in svaren i olika kategorier, detta för att det ska framträda synligt för läsaren och för att få konkreta, samlade svar. Siffrorna efter citaten redovisar för vilken pedagog som har uttalat sig. Stycket avslutas med kommentarer som ska ses som en sammanfattning av stycket. Slutligen följer en sammanfattning med analys av resultaten som helhet. Vi delade in våra frågor i kategorierna som följer nedan:

* Erfarenhet

Pedagogen får berätta om sina erfarenheter om DAMP/ADHD. Hur länge har de jobbat som specialpedagoger? Vad är deras uppfattning om DAMP och ADHD?

* Stöd och hjälp

Hur pedagogerna anser att man bäst hjälper barn med DAMP/ADHD? Vilka metoder brukar pedagogerna använda sig av?

* Föräldrakontakt

Hur skiljer sig kontakten mellan dessa föräldrar och de andra barnens föräldrar? Skiljer den sig alls? Mer kontakt?

* Kontakten eleverna emellan

Hur fungerar dessa barn i en vanlig klass? Kommer de överens med de andra barnen?

* Den pågående debatten

Vad pedagogerna anser om debatten mellan Gillberg/Kärfve? Har de hört talas om debatten? Vad är deras ståndpunkt?

4.1 Erfarenhet

Vi inledde våra intervjuer med att pedagogerna fick berätta om sina erfarenheter av DAMP/ADHD. De fick även berätta om hur de upplever barn med DAMP/ADHD. Alla

intervjuade har lång erfarenhet av att arbeta med dessa barn. Alla är specialpedagoger och har nära kontakt med dessa barn dagligen.

Mina erfarenheter är att dessa barn är de som skolan är sämst på att hantera på ett bra sätt.

Vi har dåligt med verktyg för att möta dem på ett adekvat sätt.

Det har varit och är vanligt att man definierar problemen som något individuellt och inte som något samspelsproblem. Barnet framställs som problemet, inte det samspel som barnet är en del av.

Jag brukar ställa följande fråga till mig själv och mina kollegor:

Är det eleven som har skolsvårigheter eller är det skolan som har elevsvårigheter? (2)

Pedagogerna är överens om att dessa barn ofta hamnar utanför i skolans värld. Det är barn med väldigt olika personligheter.

De är alla personligheter som är väldigt olika. Däremot kan man finna ett förhållningssätt som man kan ha som även passar de flesta (1).

Det är nu ganska vanligt med barn som är diagnosticerade ADHD. Jag har arbetat i 14 år som specialpedagog och kan se en ökning av diagnosticerade barn. ADHD och DAMP har alltid funnits, men diagnoserna har inte varit så vanliga. Jag tycker att man idag talar mer om ADHD än om DAMP. Jag möter flest barn med ADHD. (8)

Kommentar

Av de intervjuade är tre män, sex kvinnor. Samtliga pedagoger har stor erfarenhet, ingen av de tillfrågade har arbetat mindre än 14 år med barn med DAMP/ADHD och andra koncentrationsstörningar. Att dessa barn ofta kommer i kläm och hamnar utanför när de börjar skolan tar samtliga upp.

4.2 Stöd och hjälp

Vi diskuterade hur man som pedagog kan stödja och hjälpa barn med DAMP/ADHD och på bästa sätt underlätta deras vardag. Alla specialpedagoger som vi intervjuade är överens om att stöd och hjälp innebär tydliga instruktioner och att det är främjande med en harmonisk miljö.

Ofta behöver de ha det helt tyst, de klarar inte av störningsmoment. Kommer de av sig så kan det vara omöjligt för de att börja igen, att ta upp tråden. (1)

Eftersom dessa barn har svårt att behålla sin uppmärksamhet och impulsivitet är det bra om man kan minimera visuella och auditiva intryck i miljön runt eleven. Det är ju därför

en fördel om eleven kan få tillgång till en arbetsplats som är lite avskild. Man kan ha stor hjälp av speciella möbler, skärmar, gardiner, hörselskydd m.m (9)

Barn med DAMP/ADHD mår väldigt bra av en förtydligande pedagogik i form av t ex ett mycket detaljerat arbetsschema/arbetsgång, eftersom dessa elever har svårt att ta in muntlig information i flera led. Arbetsgången bör vara så detaljerad att han/hon inte ska behöva misslyckas i fråga om tid och ork. (2)

Det är oerhört viktigt med struktur för att få hjälp att hantera annars för dem svårtolkade situationer. Med att klara överskådliga regler som de kan ta till sig. Tydlighet vad gäller språk och kommunikation är viktigt. (4)

Av de vi intervjuade tog alla upp hur viktigt det är att förstärka det positiva och goda beteendet, och försöka bortse från det dåliga. Att berömma barnet när de gör något bra förstärker deras självkänsla och de får uppfattningen om att de har lyckats.

Det är även viktigt att förstärka barnet, ge dem mycket beröm, ofta, ofta, även för små saker som vi kanske inte tänker på. Att berömma en 10 - åring för att han har lyckats knyta skorna brukar man kanske inte göra i vanliga fall, men för ett barn med DAMP så kan det vara en väldig svårighet. (1)

Det är viktigt med belöning. Förstärk önskat beteende genom att uppmärksamma det, kommentera det och avbryt oönskat beteende utan så mycket kommentarer. Barnet behöver få erfarenheten att det är det önskvärda beteendet som uppmärksammas. Alla människor önskar uppmärksamhet från andra, men en del barn fastnar i att söka uppmärksamhet genom dåliga beteenden. (3)

Många tog upp barngruppernas storlekar, att de gärna önskade mindre antal barn i varje klass. Om det hade varit mindre antal barn hade det funnits mer tid för varje barn och det hade inte blivit en lika rörig miljö som det lätt blir i stora klasser. Och för barn som lever med DAMP och ADHD spelar miljön en stor roll.

För att kunna förebygga krävs det vissa åtgärder i förskolan/skolan.
T.ex. hur ser det ut i rummen, barngruppens storlek, antal vuxna, inlärningssituationerna, läxor, hjälpmedel, raster/idrott.
Det är bra med bestämd plats i samling/klassrum och matsalen, egen klädhängare, att material finns på bestämda platser, bestämd plats i omklädningsrum/gymnastiksal. (7)

Lugn och tyst miljö och mycket stöd och stimulans är viktigt. (5)

Framför allt handlar det om att skapa förståelse och kunskap om vad funktionshindret innebär och hur det tar sig i uttryck. Att verka för att se det friska och fokusera på möjligheterna i stället för på svårigheterna. Att stötta i att strukturera miljön och göra den

förutsägbar och minimera intryck eftersom gemensamt för dessa barn är bland annat svårigheter i att sortera och samordna sinnesintryck. (8)

Kommentar

Vi fick väldigt många liknande svar och merparten handlar om hur viktigt det är med tydlighet och struktur. Att göra speciella scheman åt barnet som de kan följa och ge tydliga instruktioner är något som underlättar deras vardag avsevärt.

Miljön har också en viktig roll. Är det en rörig miljö så är det svårt för barnet att koncentrera sig och det ger lätt upp. Barn som lever med DAMP och ADHD måste få arbeta i en lugn och tyst miljö utan olika störningsmoment. Tillrättavisningar är en form av uppmärksamhet och kan förstärka ett dåligt beteende, därför är det viktigt att berömma barnet mycket och ofta eftersom det är viktigare som beteendepåverkan än tillrättavisningar. Det är också viktigt att man avslutar en aktivitet som man påbörjat. Det är en viktig erfarenhet för barnet att man gör färdigt.

4.3 Föräldrakontakt

Med denna fråga ville vi ta reda på om kontakten mellan barn med DAMP/ADHDs föräldrar skiljer sig från kontakten med de övriga föräldrarna. Har skolorna mer kontakt med dessa föräldrar?

Det krävs engagerade föräldrar, det krävs framförallt SAMARBETE mellan skolan och hemmet. Ett barn med DAMP/ADHD behöver rutiner, fasta regler och mycket engagemang. (4)

Alla de intervjuade var överens om att kontakten skiljde sig, däremot så skiljde den sig på olika sätt. Fyra pedagoger ansåg att föräldrar som har barn med problem ofta har negativa erfarenheter av skolan och att kontakten då kan bli ansträngd.

Dessa föräldrar har i högre grad än andra anledning att bli frustrerade över att det brister i bemötande och förhållningssätt runt deras barn. Problemen läggs på barnet i stället för att se skolans roll. (6)

Det kan se väldigt olika ut beroende på om barnen har en diagnos eller ej. (5)

Kontakten med föräldrar till barn med DAMP/ADHD skiljer sig väl så till vida att dessa föräldrar ofta har dåliga erfarenheter av skolan – kanske har man som barn själv haft liknande svårigheter som sitt barn och/eller haft mycket kontakt med skolan, som förälder, i form av 'klagomål'.

Det är viktigt att vi klargör för dessa föräldrar att de är de personer som känner sitt barn allra bäst och att skolan ser dem som en stor resurs i arbetet med att lyfta deras barn till framgång i skolan. Samarbetet är så oerhört viktigt! Vi måste bli ett team för barnets bästa! (2)

Pedagogerna berättar att de använder sig av en kontaktbok. Efter varje besök hos specialpedagogen skriver man i boken hur dagen har gått, vad som var bra/mindre bra och vad som kommer att hända vid nästa lektionstillfälle. sex av de nio intervjuade pedagogerna gjorde på detta sätt, de övriga tre hade även de en kontaktbok. Deras kontaktböcker skiljde sig lite från de andra och vad vi förstod så skrev man inte i böckerna efter varje tillfälle, utan mest när tid fanns.

Jag som specialpedagog fungerar ju ofta som en länk mellan hemmet och skolan, den 'vanliga' klassläraren har 30 andra elever också, jag har dessa barn att koncentrera mig på. Jag har infört en kontaktbok som jag skriver i varje gång innan barnet lämnar mig. Jag skriver vad vi gjort, hur det har fungerat och om det är något som ska göras hemma. Ofta försöker jag att inte ge några hemuppgifter, dessa barn har fullt upp att reda av sin tillvaro ändå. Ibland är det såklart nödvändigt. (1)

Kommentar

När vi ställde denna fråga blev en del av pedagogerna förvirrade, visste inte vad de skulle svara och nästan lite nervösa. När pedagogerna tänkte efter lite så kom samtliga ändå fram till att de hade kontakt med föräldrar till barn som lever med DAMP och ADHD mer än de övriga föräldrarna. Det finns svårigheter med föräldrakontakten. Föräldrarna har negativa upplevelser av skolan, som i första hand beror på att skolan inte tar deras barn på allvar samt att skolan inte vet hur de ska bemöta dessa barn.

4.4 Kontakten eleverna emellan

Vi undrade hur barn som lever med DAMP och/eller ADHD fungerar med andra barn. Vi funderade över om det uppstår mycket konflikter med tanke på att det kanske inte är så lätt för barn att förstå de barn som lever med DAMP och/eller ADHD. Kommer de in i barngrupperna på samma sätt som de andra barnen? Specialpedagogerna vi intervjuade ansåg

att det var väldigt individuellt men att det med stöd och hjälp från pedagogernas sida oftast fungerade mellan eleverna.

Det fungerar mestadels, men det kan uppstå situationer som kan vara svåra att hantera för alla parterna. Det gäller att finnas tillhands för barnen så att man kan vara ett bra stöd för dem. (2)

Svår fråga eftersom det är så individuellt, man löser dock inte problemen i första hand genom att skilja ut barn med DAMP och ADHD från klassen, däremot tror jag på genomgående mindre klasser för alla. (5)

Mycket olika. Det finns barn med diagnos som lärarna och kamraterna nästan inte märker av till de som klättrar på väggarna och som ofta hamnar i slagsmål.(8)

Oftast fungerar det bra. Om barnen har gått i samma klass länge är dom medvetna om att "Calle" inte är likadan som alla andra. Barn klarar av att acceptera sådant, de är vana vid att "Calle" går till mig en gång om dagen t.ex. De vet att "Calle" kan få sina utbrott, de vet att han är lite speciell, men det är okej ändå.

Det är viktigt för oss vuxna att hjälpa barnen, att förklara och låta dem försöka förstå. Barn förstår mer än vad vi tror.(1)

Samtliga nio intervjuade påpekade att det är vår uppgift att se till att barn med DAMP och ADHD blir accepterade i klasserna. Sju stycken ansåg att det inte är någon lösning att dela in dessa barn i speciella särklasser. De kan fungera i en vanlig klass, ofta behöver de dock stöd av specialpedagoger. Det finns ingen garanti för att de fungerar bättre i särklasser.

Det kan vara svårt för barn med DAMP och ADHD att komma in i barngrupperna men oftast blir de accepterade i klasserna efter ett tag. (4)

Det är vår uppgift att se till att även barn med DAMP och ADHD blir accepterade. (3)

Kommentar

Svaren här är väldigt lika och tydliga. Det är pedagogens uppgift att få alla att få en förståelse för dessa barn. Det kan vara svårt med kommunikationen barnen emellan och därför uppstår det lätt konflikter. Pedagogerna finns där för att hjälpa till att lösa dessa konflikter.

Att det är väldigt individuellt från barn till barn och klass till klass hur kontakten mellan eleverna blir, säger alla vi intervjuat.

4.5 Den pågående debatten

Vi ville veta om specialpedagogerna var insatta i debatten mellan Christopher Gillberg och Eva Kärfve. Har de hört talas om debatten och vad är deras åsikt?

Jag har läst en del av deras debatter, men finner det svårt att ta ställning varken för eller emot någon av dom. Jag tycker att Gillberg har bra resonemang, dock så vet jag inte om jag kan hålla med honom om att en i varje klass har DAMP/ADHD. Jag har arbetat i 20 år och tycker inte att det stämmer. Jag tycker det är viktigt att inte ge barn som bara är livliga och lite stökiga en stämpel som DAMP eller ADHD. Alla barn är olika, liksom vi vuxna. En del är livliga, en del är tystare.

Kärfve å andra sidan, anser, som jag har förstått det, knappt att DAMP/ADHD existerar. Och det vet jag ju att det gör. Om jag måste välja någon så lutar jag mer åt Gillberg än Kärfve. (1)

Jag vill helst inte uttala mig om den eftersom jag inte känner att jag är tillräckligt insatt. Men jag kan väl säga så mycket som att bokstavs barn finns. Sedan ska man ju inte klassa vilken unge som helst som bokstavs barn. Men man bör inte heller förneka det. (3)

Personligen är jag lite rädd för att det kan bli en överdiagnostisering - att barn med sociala- emotionella svårigheter förklaras som bokstavs barn. Jag är närmare Kärfve. Jag är nog lite kritisk angående Gillbergs forskning utan att kategoriskt inta Kärfves hållning. Det finns bokstavs barn – men kanske inte i den utsträckning som Gillbergstraditionen gör gällande. (5)

Jag tror båda har rätt.(5)

Kommentar

Det här kändes som en känslig fråga att ta upp. Detta var en fråga som fyra stycken inte hade några kommentarer till. De hade inte hört talas om debatten, eller ville de inte uttala sig. Vi upplevde att den blev väldigt personlig och tre av specialpedagogerna svarade kort och enkelt att bokstavs barn finns men kanske inte i den utsträckning som Gillberg anser. En pedagog svarade endast att han tyckte båda hade rätt. När vi frågade om han vill utveckla avböjde han, vänligt och bestämt. Eftersom Kärfve förnekar att det finns bokstavs barn så hamnar de vid något mellanting. Man ska inte utgå från att varje barn som är livligt har ADHD eller DAMP och behöver en diagnos. Ingen av de nio intervjuade tog stark ställning för varken Gillberg eller Kärfve.

4.6 Sammanfattning av resultatredovisning

I vår resultatredovisning har vi kunnat redovisa resultaten från våra intervjuer i 5 olika kategorier. Dessa är Erfarenhet, Stöd och hjälp, Föräldrakontakt, Kontakten eleverna emellan och Den pågående debatten. Samtliga intervjuade är utbildade specialpedagoger. De intervjuade har stor erfarenhet av att arbeta med barn som har DAMP/ADHD. Alla tar upp att dessa barn är väldigt olika, trots samma diagnos. Man kan hitta ett sätt att bemöta dessa barn på som passar de flesta, trots deras olikheter.

De intervjuades svar är överensstämmande när det gäller hur man ska ge stöd och hjälp åt barn med DAMP/ADHD: Man ska ge tydliga instruktioner och hjälpa barnet med en lugn och harmonisk miljö. Dessa barn behöver ofta ha det lugnt och tyst runt omkring sig, de har svårt för att fortsätta sitt arbete om de blir avbrutna. Man ska minimera visuella och auditiva intryck i miljön. En avskild plats där barnet kan arbeta i lugn och fred är det ultimata. Pedagogiken ska vara väldigt förtydligande med ett detaljerat arbetsschema. Dessa barn har svårt för att ta in muntlig information i flera led och behöver korta, tydliga instruktioner. Struktur är viktigt, liksom klara regler som de kan ta till sig. Ett gemensamt förhållningssätt hos de intervjuade var att man alltid ska förstärka det positiva hos barnet. Att berömma barnet när det gör något bra förstärker deras självkänsla och de får uppfattningen om att de har lyckats. Man ska berömma även små detaljer. Man ska förstärka deras positiva beteende och inte kommentera oönskat beteende så mycket. Samtliga intervjuade var eniga om att för att kunna uppnå detta krävs det mindre arbetsgrupper i skolorna. Klasserna är för stora och det är väldigt svårt för ett barn med DAMP/ADHD att fungera i en stor klass med stökig miljö.

Det finns ganska tydligt två olika inriktningar hos de intervjuade angående föräldrakontakten. Föräldrakontakten är betydande för barnets framtid anser hälften av de intervjuade. Den andra hälften har mest uttalat sig om att föräldrakontakten är svår, dessa föräldrar har dålig erfarenhet av skolan och skolan sätt att behandla deras barn. De intervjuades erfarenheter säger att föräldrar till barn med DAMP/ADHD har ofta tät kontakt med skolan, då mest i form av klagomål. De är irriterade på hur skolan bemöter deras barn och anser inte att skolan gör tillräckligt mycket för att hjälpa barnen.

På kontakten mellan eleverna svarade de intervjuade att det är väldigt varierande hur barn som lever med DAMP och ADHD blir bemötta av andra barn. Många gånger fungerar det jättebra och andra gånger kan det vara svårt för dem att reda ut konfliktsituationer som de hamnar i. Det kan vara svårt för andra barn att förstå deras utbrott och humörsvängningar och därför menar de att det är deras uppgift som pedagoger att hjälpa barnen att förstå. Att alltid finnas tillhands som ett stöd, både när det gäller att förstå skolarbete som till att lösa konflikter.

Angående den pågående debatten mellan Christopher Gillberg och Eva Kärfve så stod de intervjuade någonstans mitt emellan. Någon lutade mer åt det ena hållet än det andra. De anser att DAMP och ADHD finns, men kanske inte i den utsträckning som Christopher Gillberg menar. De tror att det lätt kan bli en överdiagnostisering vilket inte är bra. Många menar alltså att båda har rätt men att de båda går till överdrift i sitt tyckande. De tyckte också att Gillberg och Kärfve borde tona ner sin attityd och sina hårda ord mot varandra.

4.7 Metoddiskussion

Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod. Målet var att få veta vad specialpedagoger ansåg om DAMP och ADHD, hur de arbetade med dessa barn och hur kontakten med föräldrar till barn som lever med DAMP och ADHD sker. Vi har fått ut mycket av våra intervjuer, mycket fakta, kunskap och tips som pedagogerna delat med sig av. Från början var tanken att vi skulle göra enkätundersökningar, enligt kvantitativ forskningsmetod. När det var dags för datainsamling började vi tänka om och insåg då att vi skulle få mer personliga svar om vi gjorde en kvalitativ undersökning istället. I efterhand är vi övertygade om att vi valde rätt metod. Enligt Denscombe (2000) är kvalitativ undersökning den lämpligaste metoden för att få djupare insikter. Vi valde att göra semistrukturerade intervjuer och denna metod utföll väl och gav oss de resultat vi ville ha. Efter ett par intervjuer gick det lättare att intervjua och vi blev bättre på att komma fram till huvudinnehållet i de intervjuades reflektioner. Vi anser att vår kvalitativa undersökning, stödd på semistrukturerade intervjuer, har gett oss det resultat vi strävat efter.

5. Diskussion

I diskussionen belyser vi resultaten från vår undersökning genom att knyta an dem till litteratur och till våra egna åsikter. Vårt syfte med uppsatsen var att få insikt om barn som lever med DAMP och ADHD. Vi ville undersöka om hur pedagogen kan hjälpa och underlätta för barn som lever med DAMP och ADHD. Att vara bra pedagoger för dessa barn finner vi viktigt, då vi sannolikt kommer att träffa på barn som lever med DAMP och ADHD under vårt kommande yrkesliv. Vi vill bemöta barn som lever med DAMP och ADHD på rätt sätt, så att deras skolgång blir genomförbar.

Under arbetets gång har vi fått ta del av många lärorika tankar. Genom vår empiriska undersökning har nio specialpedagoger delat med sig av sina erfarenheter. De har samtliga många års erfarenhet av att arbeta med barn som lever med DAMP och ADHD så vi upplevde att de är mycket starka och klara i sina åsikter över hur man på bästa sätt underlättar för barn med neuropsykiatriska diagnoser, så som DAMP och ADHD.

Genom vår empiriska undersökning känner vi att vi har fått svar på våra frågeställningar utefter våra förväntningar. De svar vi fick fram genom våra kvalitativa intervjuer har vi analyserat, tolkat och sammanställt. Vi har också ställt dem i relation till den litteratur som vi har studerat. Våra resultat stämmer överens mycket med vad litteraturen säger. Vi tror att de specialpedagoger vi har intervjuat är mycket insatta i all litteratur som finns i ämnet. De har också lång erfarenhet från verkligheten och har fått se med egna ögon vilka metoder som fungerar. Resultaten i studien speglade det vi läst i litteraturen och därmed så blev intervjuerna en bekräftelse på det som framkommit när vi studerat litteraturen. Vi fick en verklighetsbild och såg sambandet mellan teori och praktik.

Våra resultat visar att barn med DAMP och ADHD ofta framställs som ett problem. Skolan är dålig på att hantera dessa barn på ett bra sätt och de hamnar ofta utanför i skolans värld. Det kan vara svårt för barn med diagnos att få komma in i gemenskapen med andra barn. Det kan uppstå situationer som kan vara svåra att hantera. Trots deras olika personlighet kan man finna ett förhållningssätt som passar de flesta. Visuella och auditiva intryck i miljön ska man försöka minimera så mycket som möjligt runt eleven. De klarar inte av störningsmoment.

Barn med DAMP och ADHD mår mycket bra av en förtydligande pedagogik i form av t ex ett mycket detaljerat arbetsschema. Struktur är viktigt. Att berömma barnet när de gör något bra förstärker deras självkänsla och de får uppfattningen om att de har lyckats.

Samarbetet mellan skolan och hemmet är av största vikt, det krävs engagerade föräldrar. Ett barn med DAMP och ADHD behöver rutiner, fasta regler och mycket engagemang.

Att använda sig av en kontaktbok är något som är bra och som de flesta specialpedagoger gör. Barn med DAMP och ADHD behöver mycket stöd och det gäller att alltid finnas tillhands för dem. Hellström (1994) säger att skolan ska sträva efter att motverka att barn får svårigheter i skolarbetet och anpassa sig efter barnets förutsättningar och barnets arbetssätt. Klarar barnet ändå inte av skolgången ska skolan först undersöka om deras arbetssätt kan förändras.

Detta tycker vi är självklart när man arbetar som pedagog. Det krävs dock att man besitter kunskap om problemen för att kunna åtgärda dem, kunskap som vi inte hade innan vi påbörjade detta arbete. Vi har fått många nya insikter om DAMP och ADHD efter flera månaders arbete och studerande om ämnet. Nu känner vi att vi besitter grunderna för att möta barn som lever med DAMP och ADHD och deras familjer i den pedagogiska verksamhet som vi ska arbeta i i framtiden. Vi kan möta läroplanerna, som vi tagit upp tidigare i kapitlet styrdokument.

En stor del av arbetet med barn som lever med DAMP och ADHD är kontakten mellan barnen i klassen. Det kan ofta uppstå situationer som man behöver gripa in och hjälpa till med, tex. konflikter mellan eleverna. Att barn som lever med DAMP och ADHD har lätt för att få utbrott vet vi vuxna, men för de andra barnen är det inte så lätt att förstå. I vår undersökning frågade vi pedagogerna om detta och de var ganska eniga om att med hjälp från pedagogerna så brukade det fungera. Det var mycket olika från elev till elev, DAMP och ADHD visar sig mycket olika hos olika personer. Vår undersökning visade att samtliga pedagoger var eniga om att det är pedagogens uppgift att alla får förståelse för barnen som har koncentrationssvårigheter. Detta överrensstämmer med det som står i läroplanerna

Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas.
(S. 9 Utbildningsdepartementet, 2001)

I vårt arbete har vi tagit upp debatten mellan Christoffer Gillberg och Eva Kärfve och deras delade meningar om DAMP och ADHD. Eva Kärfve anser att DAMP och ADHD helt enkelt inte existerar och Gillberg står för raka motsatsen, han anser att det existerar hos vart tjugonde barn, alltså en i varje klass. Våra intervjupersoner var osäkra när vi ställde denna fråga, de ville inte uttala sig, eller uttalade de sig bara kort. Merparten hade ingen stark åsikt i ämnet, utan ställde sig någonstans mittemellan Kärfve och Gillberg. Det är lätt att förstå, även vi

finner det svårt att ta ställning. Klart är att DAMP och ADHD existerar, i högsta grad. Om det sedan är ett barn av tjugo som har DAMP och ADHD, det kan man diskutera. Vi tycker inte att man ska ställa dessa diagnoser lättvindigt, då barnen får leva med det även som vuxna.

Alla pedagoger borde ta till sig vad som skrivits om forskning av DAMP och ADHD. Att ignorera det, eller inte ta in ny fakta, hjälper varken barnet, föräldrarna eller pedagogen i skolan. Man kan hjälpa ett barn som lever med DAMP och ADHD på relativt enkla sätt, som ändå gör en stor skillnad för barnet. Att vara pedagog innebär inte bara att undervisa, det innebär även att hjälpa alla barn så att de klarar av sin skolgång. Om det sen innefattar att man måste införa kontaktbok och speciellt schema för barn som lever med DAMP och ADHD, då måste man som pedagog ta sig tid till att göra detta. Duvner (1998) skriver att eftersom barn med DAMP och ADHD tröttnar fort, lätt låter sig avledas och har svårt att organisera sitt arbete så är det viktigt att ge tydligt avgränsade arbetsuppgifter, helst med en inbyggd belöningsaspekt och ett papper med enbart ett fåtal uppgifter på. Arbetsuppgifterna ska byggas på nyfikenhet och omväxling. Instruktionerna får gärna vara med bild och text. Det är viktigt att man förstärker, berömmar och belönar.

Detta förstärks av pedagogerna som deltar i vår undersökning. De menar att positiv förstärkning, harmoniska miljöer och tydliga instruktioner förenklar enormt mycket för ett barn som lever med dessa funktionshinder. Vi anser att detta är det ultimata sättet att bemöta barn som lever med DAMP och ADHD, dock så får man inte glömma att även dessa barn är olika.

Vi anser att vi har uppfyllt vårt syfte med uppsatsen. Vi har tagit reda på mycket fakta om DAMP och ADHD och skapat oss en bild av hur dessa barn har det. Under våra intervjuer har vi lärt oss hur pedagogen kan bemöta barn som lever med DAMP och ADHD och hur pedagogen underlättar för dessa barn i skolan. Att underlätta för dessa barn innebär även att hjälpa dem på traven i kontakten med de övriga eleverna, så att den kontakten fungerar och barnen kan få kamrater i klassen. Att pedagogen och familjen kan samarbeta på flera olika sätt har vi fått erfara både genom litteratur och genom vad som framkom under våra intervjuer. Det som krävs av pedagoger för att barn som lever med DAMP och ADHD ska fungera i skolan och trivas i klassen, kan i slutändan beskrivas med ett enda ord: *Engagemang*.

6. Sammanfattning

Arbetet baseras på en kvalitativ undersökning om specialpedagoger som arbetar med barn som lever med DAMP och ADHD. Målgrupp har varit barn som är mellan sju och tio år gamla och går på grundskolan. Syftet har varit att ta reda på hur man som pedagog kan underlätta för barn som lever med DAMP och ADHD i skolan, hur barn med DAMP och ADHDs relationer ser ut till andra barn och hur pedagogen och familjen kan samarbeta. Anledningen till att vi ville göra undersökningen var för att vi kände att våra kunskaper var väldigt begränsade och för att vi tycker det är ett intressant, viktigt ämne. Våra frågeställningar var:

- Hur kan pedagoger på bästa sätt underlätta/hjälpa barn med DAMP och ADHD?
- Hur ser relationer ut mellan barn som lever med DAMP och ADHD och övriga barn?
- Hur kan pedagogen och familjen samarbeta?

I litteraturdelen nämns begreppen DAMP och ADHD, vad de står för och vad det är för något. Vi tar upp historik, hjärnans funktion och sedan går vi in på djupet i pedagogiken gällande DAMP och ADHD och hur man som pedagog ska kunna vara ett bra stöd. Vi tar upp hur samarbetet mellan skola och hem fungerar och vikten av att det verkligen fungerar. Vi har också valt att ta upp ett kapitel om den pågående debatten mellan Eva Kärfve och Christopher Gillberg. Eva Kärfve anser att bokstavs barn inte finns, och Christopher Gillberg är raka motsatsen och anser att ett barn av tjugo har DAMP och/eller ADHD.

Våra resultat av undersökningen har visat att pedagogernas svar är väldigt överensstämmande med litteraturen som vi tagit upp i arbetet. Pedagogernas svar är även de lika. Struktur, kontakt med föräldrar och att ha mycket tålamod är viktigt när man arbetar med barn som har DAMP och ADHD. Föräldrakontakten kan vara väldigt svår, då föräldrarna har olika erfarenheter av skolan, ofta dåliga. Kontakten mellan eleverna som lever med DAMP och ADHD och övriga elever är varierande men kan fungera med hjälp av duktiga pedagoger.

Vi har haft en givande diskussion om hur vi har upplevt att arbetet har utfallit och om det har motsvarat våra förväntningar och om det uppstått något som vi har känts som en motgång. Vi har knutit an resultaten till litteratur och läroplaner och diskuterat vårt metodval.

Källförteckning

- Asmervik, Sverre & Ogden, Terje & Rygvold, Anne-Lise *Barn med behov av särskilt stöd.*
Lund, Studentlitteratur
- Axengrip, Christina (2001) *En skrift om DAMP/ADHD* Umeå, NRA
- Beckman, Vanna (2004) *ADHD/DAMP – en uppdatering* Lund, Studentlitteratur
- Boëthius Gunilla & Rydlund Christina (1998) *Lycklig varannan onsdag, DAMP-mammor berättar.* Stockholm, Cura AB
- Danielsson, Lennart & Liljeroth, Ingrid (1994) *Vägval och växande: Specialpedagogiskt perspektiv.* Stockholm, Liber Utbildning
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund, Studentlitteratur
- Duvner, Tore (1998) *ADHD Impulsivitet, överaktivitet, koncentrationssvårigheter.*
Falköping, Liber AB
- Duvner, Tore (1994) *Barnneuropsykiatri. MBD/DAMP, autistiska störningar, dyslexi.*
Falköping, Liber AB
- Freltofte, Susanne (1998) *Att stödja ett barn med DAMP.* Borås, Centraltryckeriet
- Gillberg, Christoffer (2005) *Ett barn i varje klass.* Stockholm,
Cura bokförlag och Utbildning AB
- Haug, Peder (1998) *Pedagogiskt dilemma: Specialundervisning.*
Spånga tryckeri AB, Skolverket
- Hellström, Agneta (1994) *Ungar är olika. Hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?*
Falköping, Liber Utbildning AB
- Iglum, Lisbeth (1996) *Om de bara kunde skärpa sig!* Lund, Studentlitteratur
- Johansson, Bo & Svedner, Per-Olof (2001) *Examensarbetet i lärarutbildningen.*
Uppsala, Kunskapsföretaget
- Kärfve, Eva (2000) *Hjärnspöken – DAMP och hotet mot folkhälsan*
Stockholm, Symposion AB
- Liljeqvist, Margareta (2002) *Bryt upp reviren. Om samarbete runt barn med neuropsykiatriska funktionshinder och deras familjer.* Stockholm, Edita
Norstedts Tryckeri
- May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund, Studentlitteratur
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder.* Lund, Studentlitteratur
- Selikowitz, Mark (1996) *Upptäck, förstå, Hjälp, Barn i riskzonen.*

Uppsala, Förlaget Påfågeln

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken, ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm, Prisma

Tidningen Socialisten nr 52, februari 2001 Artikel: *Pedagogen och marxisten Vygotskij*

Trillingsgaard, Anegen & Steergard, John (1999) *Barn som är annorlunda – hjärnans betydelse för barns utveckling*. Lund, Studentlitteratur

Widerlöv, Malin (1999) *Att handskas med skitungar*. Kristianstad, boktryckeri AB

Wirkberg, Erik (2003) *Lekfulla Metoder – allvarligt funktionshinder ADHD, DAMP*.

Uppsala , TK-Tryck

Elektroniska källor:

Kadesjö, Björn för Sjukvårdsrådgivningen (2006) *ADHD - vad händer i kroppen?*

Tillgänglig på

<http://www.infomedica.se/artikel.asp?CategoryID=10598> (2006-01-10).

Snarud, Per i Dagens Nyheter (2003) *Hjärnkampen*.

Tillgänglig på

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=597&a=148880&previousRenderType=2>

(2005-11-22).

Bilaga 1

Vi ställde följande frågor till specialpedagogerna som vi intervjuade:

- Berätta om dina erfarenheter av barn med DAMP/ADHD?
- Hur tycker du att barn med DAMP och ADHD fungerar i en vanlig klass?
- Vad kan du som pedagog göra för att underlätta och stödja barn med DAMP och ADHD?
- Skiljer sig kontakten mellan de övriga barnens föräldrar och DAMP/ADHD barnens föräldrar?
- Hur kan pedagogen och familjen samarbeta?
- Hur fungerar dessa barn med de andra barnen?
- Vart står du i debatten mellan Gillberg och Kärve?